

V. Activitat institucional

Inauguració del curs

El dia 27 d'octubre de 2014 tingué lloc, a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, la sessió inaugural del curs 2014-2015.

El discurs reglamentari fou a càrrec de Joan Egea, president del Consell de Garanties Estatutàries i membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, amb el títol «L'ordenació conjunta de la successió hereditària en el Codi civil de Catalunya». El secretari general de l'IEC, Romà Escalas, presentà la síntesi de la

Memòria del curs 2013-2014, i es lliuraren els diplomes als membres de l'Institut que han passat a la condició d'emèrit i les insígnies als nous membres. L'acte inclogué també un discurs del president de l'Institut, Joandomènec Ros, i tingué com a convidat especial Ramon Pascual, president de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. La sessió acabà amb l'actuació musical de la soprano Olga Miracle i el pianista Jordi Tomàs.

Discurs del president de l'Institut d'Estudis Catalans

El curs acadèmic 2013-2014 ha estat el primer presidit per l'Equip de Govern sorgit de les eleccions del darrer any, que m'honora encapçalar. L'Institut ha afrontat aquest curs acadèmic amb la voluntat de prosseguir les tasques fonamentals de recerca i divulgació científiques, implicació amb la societat, assessorament a les administracions públiques i servei al país. Per aquesta raó, les nostres fites principals han persistit en els àmbits de projecció del país al món i la defensa de la genuïtat de la cultura pròpia. Hem continuat treballant per a mantenir-nos a l'altura de les expectatives pel que fa a l'estudi, la recerca, l'organit-

zació d'activitats científiques i institucionals i la realització de projectes acadèmics d'abast nacional i internacional.

I hem fet tot això en un entorn social marcat per dues circumstàncies que afecten de ple el país i l'Institut i que, si no són noves, sí que s'han manifestat força més intenses que en cursos anteriors. I com sigui que l'Institut no funciona des de la tòpica torre de vori, sinó que els seus membres són ben conscients d'aquest entorn social i moltes de les seves activitats hi van dirigides, l'Institut ha hagut de conviure amb aquesta situació. Em refereixo, ja ho haureu endevinat, a la situació econòmica, general a tots els

Països Catalans, a l'Estat i a Europa, i al procés polític que està vivint Catalunya i que des de la nostra corporació, compromesa amb el país, veiem amb especial interès i esperança.

Les dificultats econòmiques ens han obligat, tal com suggeria en el meu discurs de candidat ara fa un any i mig, i en el discurs inaugural de fa un any, a reinventar-nos, a prosseguir indefallents en les tasques pròpies de l'Institut, però a deixar de banda, per impossibilitat material de dur-les a terme, altres activitats també interessants per bé que secundàries o supèrflues i, especialment, costoses des del punt de vista econòmic.

L'Institut ha hagut d'aplicar diverses mesures d'estalvi per a equilibrar un pressupost que, per quart any consecutiu, ha patit retallades importants. Aquestes mesures van des de la reducció de totes les partides pressupostàries, en especial la de personal, fins al tancament d'un dels locals que l'Institut té al barri del Raval i la reubicació de persones, serveis i projectes de recerca a l'altra seu i en aquesta de Casa de Convalescència, activitat que s'està endegant després d'un retard no volgut. Vull destacar la bona voluntat amb què el personal de la casa ha acceptat, entre altres mesures derivades dels ajustaments pressupostaris, el fet de no percebre, al llarg del 2014, una paga i mitja extra. A més d'agradir-los de tot cor el sacrifici, vull deixar ben clara la voluntat de l'Equip de Govern que això no passi en el pressupost del 2015.

És oportú esmentar aquí quelcom que hauria de ser evident, però que no sempre ho és. Les activitats que corresponen al funcionament normal de les seccions, les filials, les fundacions i les delegacions; els actes que cada dia es desenvolupen en aquesta i altres sales de la casa i en les altres seus i delegacions de l'Institut; els projectes de recerca, l'elaboració de corpus, diccionaris, revistes, monografies, llibres, col·leccions; les relacions de l'Institut amb altres corporacions sàvies del país, de l'Estat i de l'estranger; la vida tota de l'Institut d'Estudis Catalans no es podria desenvolupar com ho fa i ho ha de continuar fent, sense la participació activa i continuada de les persones que constitueixen la força laboral de la casa i dels serveis que, a disposició de les activitats de l'Institut, aquestes persones menen. El personal de l'Institut d'Estudis Catalans està altament qualificat, en l'àmbit de la llengua i en d'altres, i això el fa especialment valuós.

Quan, a contracor, ens ha calgut reduir el personal per la impossibilitat de mantenir-ne el rol de fa només un parell d'anys, moltes activitats de la casa se n'han ressentit. Mentre que hem fet els possibles, i ho continuarem fent, perquè això no passi, hem descobert en carn pròpia que no era cert allò que alguns membres havien insinuat en veure que les retallades pressupostàries afectaven la recerca, les seccions i les filials: ens deien que l'IEC podria funcionar, com ho havia

fet en el passat, amb una fracció del personal actual. Si volem mantenir les activitats fonamentals de l'Institut —i aquesta presidència ho vol fer—, no podem prescindir de més persones, i haurem de recuperar-ne algunes si volem que els diferents projectes que tenim en perspectiva arribin a bon port.

Avui encara no coneixem oficialment tots els recursos que les diferents administracions destinaran a l'Institut en els seus pressupostos, però no tenim motius per a pensar que puguin ser superiors als del curs passat. Això vol dir que a les mesures d'estalvi, que no agraden ningú, hi haurem d'afegir una millora dels ingressos propis, cosa que hem anat fent els darrers cursos, però que encara no és suficient per a compensar les retallades a què em referia abans.

Pel que fa al procés polític que he esmentat, en complir-se el tres-centè aniversari de la caiguda de Barcelona el 1714, aniversari que l'Institut ha commemorat amb actes diversos, el país sembla que és més a prop de recuperar la llibertat que perdé llavors i d'assolir la plena sobirania en una Europa que ha estat sempre la guia de l'Institut. Hem impulsat una sèrie d'activitats que volen ajudar, des de l'àmbit acadèmic, a perfilar aquest futur en llibertat. N'esmentaré algunes:

L'Institut, sempre fidel als seus principis i conviccions nacionals, ha mostrat un capteniment actiu al servei del

país i de la llengua, i s'ha manifestat institucionalment quan ha entès que se'n conculcaven els drets i ha recordat a diferents administracions, al llarg dels anys, algunes obvietats sobre la llengua catalana o l'educació, entre altres qüestions, que la simple racionalitat faria innecessàries, però que hi ha qui s'entesta a ignorar. Així, ha emès diverses declaracions, com ara amb motiu de la Sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya el 2010, i sobre els drets del poble català el 2011. Durant el curs anterior ha fet declaracions sobre el tancament de Ràdio Televisió Valenciana (16 de desembre de 2013), sobre el dret a decidir (18 de novembre de 2013), i, fa poc temps, sobre la constitucionalitat de la Llei 19/2014 i la congruència legal del Decret 129/2014 (6 d'octubre de 2014).

L'Institut ha participat activament en algunes de les manifestacions públiques —com ara la concentració de l'Onze de Setembre del 2012, sota el lema «Catalunya, un nou estat d'Europa», i en les Vies Catalanes cap a la Independència de la Diada Nacional del 2013 i la d'enguany—; i ha signat, el 2013, el Pacte Nacional pel Dret a Decidir, i, recentment, la setmana passada, ha refermat al Parlament, juntament amb les altres entitats signatàries, el seu compromís perquè el 9 de novembre vinent els ciutadans de Catalunya puguin exercir lliurement el seu dret de vot.

L'Institut tornà a obrir les portes per la Diada Nacional; el 2013 amb el discurs patriòtic que dictà Carles Miralles, i enguany, el dia 10 de setembre, amb el que dictà Josep Maria Terricabras, tots dos membres il·lustres d'aquesta corporació. Aquest any vàrem assistir també a l'acte institucional de la Diada, aquest cop a la Casa Llotja de Mar, i l'Onze de Setembre férem l'ofrena tradicional al monument de Rafael Casanova.

També, i plenament en concordança amb les finalitats acadèmiques de l'Institut, aquest ha dut a terme, ja des del curs passat, i sol o en col·laboració amb altres entitats, cicles de conferències i debats sobre diverses qüestions relatives al procés sobiranista. Vull destacar-ne un, el cicle de debats *Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur*, que iniciàrem conjuntament amb Òmnium Cultural i que culminà amb el lliurament de les conclusions al Parlament i al Govern de la Generalitat.

Parlem, però, d'allò que és l'activitat fonamental de l'Institut d'Estudis Catalans, que, des que es va fundar, és una estructura d'estat *avant la lettre*.

Pel que fa a l'assessorament a les autoritats del país, conjuntament amb la Facultat de Teologia de Catalunya, l'IEC ha emparat la presentació del document *Unes humanitats amb futur*, promogut per intel·lectuals de disciplines diverses, amb la finalitat de conscienciar la societat civil que les mancances funcionals i

personals en humanitats afebleixen el patrimoni cultural i deterioren el diàleg amb les altres cultures del món. El president de l'Institut, entre altres autoritats de la casa, ha reclamat al president de la Generalitat i a algun conseller un millor tracte per als espais naturals protegits i, juntament amb la Xarxa Vives d'Universitats, ha suggerit al Comissariat d'Universitats la conveniència d'endegar actuacions tendents a millorar els coneixements, en llengua i altres àmbits, dels nostres mestres. Els representants de l'Institut al CAPCIT —el Consell Assessor del Parlament en Ciència i Tecnologia— han fet aportacions importants en aquest sentit.

Però ni la conjuntura econòmica desfavorable, ni els nous anhels de llibertat política que ens arriben de la societat catalana, ni aquesta tasca d'assessorar les autoritats del país (o de queixar-nos per les seves actuacions, quan cal), no han destorbat les activitats fonamentals de l'Institut, que són la recerca i l'estudi, les trobades científiques, les publicacions i els projectes acadèmics d'abast nacional i internacional. Al llarg del curs 2013-2014, aquestes activitats han seguit tal com ha explicat el senyor secretari general. A continuació, en voldria destacar unes quantes.

Entre els concerts celebrats al claustre de l'Institut, tots magnífics, voldria esmentar especialment els que s'han fet per a presentar als entesos i al públic

en general un nou instrument musical, la barítona, company baix de la tenora, que —com la nova tenora presentada fa uns quants anys— és el resultat d'un programa de recerca de l'Institut, menat per un equip dirigit pel vicepresident Agulló, per a millorar els instruments de la cobla.

Els membres, les seccions i les filials de l'Institut d'Estudis Catalans duen a terme programes de recerca, sols o en col·laboració amb altres institucions. Aquests programes abracen gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats, però especialment els corresponents a la catalanística. Els hem dividit en programes internacionals (bàsicament, els que, sota els auspicis de la Unió Acadèmica Internacional, dirigeix l'Institut o els programes en què participa), institucionals (els que corresponen a projectes de recerca de llarg abast, i que fa temps que es desenvolupen a la casa) i els del pla triennial (els que es proposen de bell nou perquè siguin desenvolupats al llarg dels tres anys de cada convocatòria). Hom hi destina els recursos possibles, en fa el seguiment i, si escau, en publica els resultats. Enguany acabarà el segon pla triennial de recerca de l'Institut i, immediatament, prepararem el tercer.

Una visita al web de l'Institut permet, entre altres coses, veure quins programes de recerca es duen a terme, les activitats de l'Observatori de la Recerca, els centres de recerca propis de l'Institut i aquells que en sorgiren i ara estan con-

sorciats amb l'Institut (aquest curs passat, dos d'aquests, el CREAM i el CRM, han celebrat el vint-i-cinquè i trentè aniversari, respectivament). L'Institut està elaborant la tercera tongada dels *Reports de la recerca a Catalunya*, radiografies quinquennals de l'estat de la recerca en una trentena d'àrees i disciplines en tots els Països Catalans.

Aquests darrers anys, la Secretaria Científica ha fet una molt bona tasca d'ordenació i gestió de la recerca duta a terme pels membres de l'Institut; de transformació de les revistes científiques de la casa en vehicles de coneixement moderns i valorats de la recerca; de posada en funcionament del portal Meridià i la seva transformació en una eina útil, tant per als investigadors de casa i de fora com per als gestors de la recerca. Per a fer-ho, ha tingut l'ajut inestimable de la Comissió d'Investigació. Enguany s'han renovat tant el secretari científic com la Comissió d'Investigació, que hauran de continuar en la bona direcció com fins ara i afegir a llurs tasques la de captació de recursos per a la recerca, tasca que s'albira fonamental.

Les publicacions de l'Institut, tant les estrictament científiques com les dirigides a un públic més general, tant les publicades en català com les que entren altres llengües, són la carta de presentació de l'IEC al món científic i acadèmic. Autors, curadors i coordinadors i, molt especialment, el Servei Editorial, en tenen

cura. Voldria recordar sobretot el Portal de publicacions i l'Hereroteca científica del web, d'una banda, i, de l'altra, l'entrada d'algunes de les revistes de l'Institut —i en bona posició— en els sistemes d'avaluació de revistes científiques de ciències socials i humanitats, com el CARHUS+; esperem que altres revistes les seguiran ben aviat.

Com pertoca al temps present, i també a la situació econòmica general, les publicacions de l'Institut han començat a abandonar el paper i han passat, totalment o parcialment, al format electrònic. Malgrat que això pugui ser vist amb recel per alguns membres de la casa, els avantatges de la publicació digital superen amb escreix els inconvenients; no tan sols en l'aspecte econòmic, sinó en molts d'altres que l'Institut no pot passar per alt. En tenim una bona mostra en les consultes que es fan al *Diccionari de la llengua catalana*, que des de fa temps és accessible en línia i per mitjà de dispositius mòbils; aquestes consultes superen els tres milions mensuals, i cal afegir-hi les consultes a altres diccionaris de la llengua i als de les diverses disciplines que aplega el Portal CiT, el nou portal de terminologia de ciències i tecnologia. El nombre de consultes i de descàrregues d'articles de l'Hereroteca és també abundant.

L'Institut d'Estudis Catalans és la primera editorial científica en català dels Països Catalans, que és com dir la prime-

ra editorial científica en català del món. Molts llibres i revistes estan dirigits principalment als especialistes en cada camp, la qual cosa fa que tinguin una difusió limitada. Hi ha excepcions, però, i que l'Institut publiqui èxits de vendes no és impossible, com ho demostren el *Diccionari de la llengua catalana*, la *Història de la Generalitat*, l'obra *Barcelona: la Ciutat Vella i el Poblenou. Assaig de geologia urbana* i *Els elements*, per exemple. Aquestes dues darreres publicacions s'han fet conjuntament amb altres institucions, concretament, la RACAB i la Universitat de València. Confiam que els èxits de vendes continuïn aviat amb *Les quatre grans Cròniques* i amb la nova gramàtica normativa.

Bona part d'aquestes publicacions corresponen a les revistes de les societats filials de l'Institut. Les societats filials són un dels aspectes distintius de l'Institut d'Estudis Catalans respecte d'altres institucions acadèmiques: són societats expertes, científiques o culturals, que tenen vida pròpia i que enriqueixen, amb llurs activitats i publicacions, la vida de l'Institut.

L'Institut col·labora d'una manera massa esporàdica amb les acadèmies del nostre entorn immediat, amb les quals comparteix objectius i un bon nombre de membres. Sense arribar a una fusió, com algun cop s'ha proposat, entenc que serà beneficiós per a totes les institucions trobar encara més àmbits en què la dita

col·laboració doni fruits importants per a la ciència i la cultura. El Consell Interacadèmic de Catalunya és l'ens que tenim per a explorar aquestes possibilitats.

L'Institut ha entès, des de fa temps, que la seva presència a tot el territori és fonamental: no tan sols té membres de tots els Països Catalans i les seccions i filials sovint fan activitats lluny de la seu barcelonina, sinó que disposa de seus i delegacions a Lleida, Perpinyà, Castelló, València, Alacant i Palma, i esperem que, al llarg d'aquest mandat, en podrem establir a Andorra i a l'Alguer. La situació actual obligarà a gestionar bé els recursos que s'hi poden esmerçar i, en especial, els objectius i les funcions que han de tenir en una època d'ús generalitzat de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Les exposicions, ja siguin les pròpies o les d'entitats diverses que l'Institut acull, així com les visites guiades i les jornades de portes obertes, com la de Sant Jordi o de la Diada Nacional, permeten que el públic general conegui la casa i alguna de les activitats que s'hi fan. Però és clar que el gruix de les activitats científiques de l'Institut va dirigit als especialistes en gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats. Conferències, debats, taules rodones, congressos, simposis, reunions de treball, publicacions, són el quefer diari d'aquesta casa, de llurs seccions i societats filials, que el curs

passat sumaren més de tres mil activitats. És fàcil calcular la mitjana d'actes que hi ha hagut cada dia del curs en les diverses seus de l'Institut, que el converteixen en un dels centres científics i culturals més actius del país.

El web de l'Institut anuncia els actes, i de molts d'aquests es penegen els textos o els vídeos corresponents, de manera que, juntament amb l'accés obert a les publicacions de l'Institut, el web és una magnífica eina de difusió, accessible des de tot el món. Voldria esmentar especialment les diferents activitats relacionades amb el Tricentenari del 1714, que han dut a terme totes les seccions i moltes filials, així com diferents actes i exposicions en commemoració del centenari de la Mancomunitat, en col·laboració amb la Diputació de Barcelona.

Una d'aquestes activitats és festa grossa per a l'Institut i per a la ciència: els Premis Sant Jordi, que aquest any han arribat a la vuitanta-tresena edició. Premiar científics consagrats i joves per llur tasca de recerca és una de les activitats més estimades per la casa, i—malgrat les restriccions a què abans feia referència— continuarem lliurant els premis i les borses d'estudi, perquè entenem que és una tasca fonamental per a la ciència i per a la llengua catalana. Animo els membres de l'Institut a fer-ne difusió i a proposar candidats per a la vuitanta-quatre edició, el termini de presentació dels quals acaba d'aquí a un mes i escaig.

No voldria cloure aquest discurs sense un sentit record pels membres de l'Institut i el personal de la casa que ens han deixat aquest curs. Entre els diferents actes acadèmics que l'IEC ha dut a terme el curs passat, vull esmentar precisament els homenatges a membres recentment traspassats (Manuel Ribas, Oriol Casassas, Francesc Vallverdú), així com a persones que contribuïren, en el seu moment, a fer de l'Institut la corporació sàvia que és avui (Miquel dels Sants Oliver, Rafael Patxot, Ramon Margalef, Josep Roca-Pons), o bé que tingueren un paper important en la ciència o la cultura d'aquest país (Ferran Sunyer i Balaguer, Mercè Rodoreda, Joaquim Folch i Torres, Gaziell, Marià Villangómez, Lynn Margulis).

Inaugurem avui un nou curs de l'Institut d'Estudis Catalans. No sabem què ens depararà el futur immediat, ni

quins canvis socials i polítics ens esperen en els mesos propvenients. El que sí que sabem, i ho puc afirmar aquí solemnement, és que l'Institut d'Estudis Catalans continuarà sent fidel a l'objectiu que va proclamar Enric Prat de la Riba, ara fa cent set anys, quan va crear aquesta institució acadèmica —ho cito textualment—: «produir ciència i facilitar la investigació que dugui a saber directament tot el que tenim de propi; constituir-nos com un centre d'investigació metòdica que supleixi les deficiències produïdes més per falta de mitjans i d'organització que no pas de persones competents; i assessorar el Govern, com a nucli científic, en tot el que pugui convenir a les urgents demandes d'aquesta terra». Fi de la citació. Amb l'ajuda de tots vosaltres, l'Institut continuarà fent aquesta tasca benemèrita pel bé de la ciència, de Catalunya i dels Països Catalans.